

TÜRKİYE’DE YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİNİN TARİHÇESİ¹

HISTORY OF THE INVESTMENT INCENTIVE SYSTEM IN TURKEY

Dr. Öğr. Üyesi Hasan YILMAZ

İnönü Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
hyilmaz@inonu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9212-8084

Öz

Bu alışmada Türkiye’de yatırım teşvik sisteminin tarihçesi konu edilmiştir. Yatırım teşvik sisteminin Türkiye’de başladığı Osmanlı’dan günümüze kadar olan tarihsel süreç ele alınmak istenmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından hemen sonra tek parti dönemi olarak anılan dönem (1923-1950), Demokrat Parti ve Adnan Menderes dönemi (1950-1960), iki askeri darbe arası olarak anılan dönem (1960- 1980), Turgut Özal’ın liderliğinde 24 Ocak 1980 kararları ile öne çıkan ve 2000 öncesi son yılları kapsayan dönem (1980-2000) ve 2000 yılı sonrasında teşvik uygulamaları kronolojik olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de Osmanlı’dan bu yana dönemler itibariyle farklı tarzlarda yatırım teşvik politikaları uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan hemen sonra özellikle dönemin şartlarını da dikkate alarak ekonomisini güçlendirmek adına girişimlerde bulunmuş ve birtakım politikalar hayata geçirilmiştir. Politikaların yeterli olup olmadığı tartışmasının yıllarca devam ettiği belirtilmelidir. Günümüzde ise gelişmekte olan ülkeler sınıfında olan ve dünyanın en büyük ilk yirmi ekonomisi arasında bulunan Türkiye’de, yatırım teşvikleri önemli bir ekonomik araç olarak görülmüştür. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının yüksek oluşu, işsizlik, göç gibi sorunlar için çözüm aracı olarak kabul edilen yatırım teşvikleri ekonomik etkilerinin yanı sıra siyasal ve sosyal bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Yatırım Teşvik, Sübvansiyon.

Abstract

In this study the history of the investment incentive system in Turkey has been subject. Historical process in which the Ottoman Empire to the present system of investment incentives were intended to be discussed in Turkey starts. The period known as the single-party period (1923-1950), the Democrat Party and Adnan Menderes period (1950-1960), the period between two military coups (1960-1980), the period that came to the fore with the decisions of January 24, 1980 under the leadership of Turgut Özal and covering the last years before 2000 (1980-2000), and the incentive practices after 2000 were tried to be explained chronologically. As in different styles since the Ottoman period, Turkey has implemented policies to encourage investment. Immediately after the establishment of the Republic of Turkey State, especially taking into account the conditions of that period it has been found in a number of initiatives to strengthen the economy and policies are implemented. It should be noted that the debate on whether the policies are adequate or not has been going on for years. Today, however, that in developing countries and between the world's largest first-class twenty economies in Turkey, investment incentives were seen as an important economic tool. Investment incentives, which are accepted as a solution tool for problems such as high development disparities between regions, unemployment and migration, stand out as a political and social tool besides their economic effects.

Keywords: Economy, Investment Incentives, Subsidies.

¹ Bu alışma yazarın Doç. Dr. Gökhan TUNCEL danışmanlığında hazırladığı ve İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünce onaylanan “Türkiye’de Yatırım Teşviki ve Sübvansiyonların Siyasal ve Ekonomik Etkisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Türkiye’de genel olarak teşvik sisteminin çok sık değiştiği ve bu nedenle karmaşık bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür. Mevzuatın birçok kez değişime uğramasına teşviklerin dağıtımındaki karmaşıklık da eklenince çok önemli olan bu sistem ya yeterince anlaşılamamakta ya da kötü niyetliler tarafından sistemin açıkları bulunmak suretiyle suiistimal edilmektedir. Buradaki hızlı değişimlerin gerekçeleri arasında kuşkusuz son yıllar hariç olmak üzere istikrarsız hükümetler ve buna bağlı olarak hızla değişen politikalar ve düzenlemeler gelmektedir.

Devletin yürütme organı olan hükümetler ekonomi politikalarını belirlerken yatırımcıları düşünerek hareket etmektedir. Yatırımcıların piyasanın rekabetçi koşullarında hayatına devam etmesi için devletin sorumlulukları devreye girmektedir. Bu sorumluluk onlara çok ciddi ekonomik program hazırlama yetkisi ve görevi vermektedir. Yapılacak programlar ve teşvikler ile bir yandan yeni yatırımcılar aranırken, diğer yandan var olan yatırımcılar korunmaya çalışılmaktadır. Devletin piyasadaki rolü bu noktada önem taşımaktadır.

Türkiye’de yatırım teşvik sisteminin içeriği ve uygulama alanlarına değinmeden önce tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçtiğine bakmak faydalı olacaktır. Yatırımların teşvik edilmesi ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal ve siyasal alanlarda da önem taşımaktadır. Bu nedenle ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulları diğer sosyal ve siyasal koşullarla ilişkilendirerek incelemek gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 19. yüzyıla kadar yatırımın teşviki konusunun gerçekleşmediği bilinmektedir. İlk resmi çalışmaların 19. yüzyılda karşımıza çıktığı ve bu durumun birtakım çevrelerce eleştirildiği görülmektedir. Özellikle İkinci Meşrutiyet’ten sonra ayaklanmalar, savaşlar ve darbeler yaşanmış ve bu yaşananların da faturası ağır olmuştur. Her açıdan oldukça yıpranmış bir devletin ekonomik düzeninin de sarsıldığı bir gerçektir. Osmanlının son dönemlerinde ekonominin seyrini değiştirmek üzere bazı iktisatçıların görüşleri oldukça önem arz etmiştir. Bu iktisatçılar muhtemelen dünyadaki ekonomi konjonktürünün de etkisiyle temelde iki görüşte birleşmiştir. Bir tarafta liberal politika savunanlar, diğer tarafta devlet teşvikli politikaları savunanlar olarak sınıflanmıştır.

Uluslararası sistemde devletçi ve liberal politikalar olmak üzere başlıca iki temel paradigma bulunmaktadır. Küresel düzende ekonomik kalkınmayı başaran birçok ülkenin kamu politikaları model teşkil etmektedir. Bazı ülkeler piyasa ekonomisini merkeze alarak, yani liberal politika uygulayarak güç ve statü kazanmışlardır. Bazıları ise Fransa, Japonya ve Güney Kore örneklerinde olduğu gibi devleti merkeze alan politikalar ile başarı sağlamışlardır (Kabaş, 2015: 39). Ancak tek bir politika benimsenerek başarı yakalamış ülke örneklerinin çoğunlukta olması ve bunu ülkesi lehine çevirmiş olması dikkat çeken bir husustur. Bu politikanın liberal öğretilere dayandığı bilinmektedir. Ancak dönem ne olursa olsun devlet bir şekilde, ekonomik ve sosyal nedenlerle yatırımcılara destek vermekten, yeni yatırımcılar aramaktan vazgeçmemiştir.

2. TÜRKİYE’DE YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ

Türkiye’de yatırım teşvik sisteminin özet bir tarihçesi oluşturulmak istenen bu bölümde öncelikli olarak Osmanlı’daki uygulamalara yer verilmiştir. Osmanlı’nın son dönemine ait uygulamalar, Cumhuriyet rejimine geçiş ve ilk yıllardaki programları da belirtilmiştir. Sonrasında ise çok partili hayata geçmiş bir ülkede 10 yıl iktidarda kalarak önemli sosyal ve ekonomik politikalar uygulayan Demokrat Partisi ve Adnan Menderes dönemi yer almaktadır. 27 Mayıs 1960 darbesi ile başlayan Menderes ve bakanlarının idam edilmesi gibi hazin bir sonla biten bu deneyim sonrasında 12 Eylül 1980 darbesine kadar olan darbeler arası dönem incelenmiştir. Bir sonraki alt başlıkta ise özellikle 24 Ocak 1980 kararları ile adeta bir reform niteliğindeki yatırım programları yer almış ve Turgut Özal’ın önderliğindeki yeni ekonomik anlayış ve etkilerine değinilmiştir. Son alt başlıkta ise 2000 sonrası dönem, büyük oranda AK Parti iktidarı ile başlayıp günümüze kadar olan süreçteki uygulamalar konu edilmiştir.

Mevcut kaynakları etkin kullanabilmek, üretimi artırabilmek ve dolayısıyla dışa bağımlı olmamak adına hazırlanan programlar ülke ekonomisine ciddi katkı sağlamıştır. Farklı dönemlerde benzer nedenler ile hazırlanan teşvik sistemi çeşitli yasal düzenlemeler ile yatırımcıyı ve üreticiyi koruma görevini üstlenmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra savaştan zarar gören ülkelere ekonomik

destekler verebilmek adına birtakım planlar uygulamaya alınınca Türkiye’de de bu programların etkisi belirginleşmeye başlamıştır. Türk siyaseti ve ekonomisi tarihinde 24 Ocak 1980 kararları önemli bir dönüm noktası olarak yer alırken, 2000’li yılların başı ise ciddi ekonomik krizler ile anılmaktadır. Mevcut iktidar AK Parti’nin seçildiği 2002’den bu yana ise yatırım teşvik sistemi önemli değişimler yaşamış ve yatırımcılar lehine sürekli olarak güncellenmiştir.

2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı iktisat düşüncesinin Tanzimat’la birlikte başladığı ileri sürülmektedir. Tanzimat’ın da etkisiyle liberalizme geçiş başlamıştır. Avrupa ülkeleri ise 18. yüzyıl içerisinde merkantilist iktisat politikalarını terk etmiş, Sanayi Devrimi’ni gerçekleştirmiştir. Fransız Devrimi ile beraber temsili demokrasiye geçen Avrupalılar liberal politikalara ve kapitalist sisteme geçiş yapmışlardır. Bu yıllarda Avrupa’da bulunan ve Jön Türkler (Genç Osmanlı, Genç Türk) olarak adlandırılan bazı fikir adamları söz konusu liberal politikaları hayranlıkla karşılamış ve savunmuşlardır (Kabaş, 2015: 41- 42). Avrupa’da yetişen bu insanların Osmanlı’ya dönüşlerinde ekonomi, siyaset ve toplumsal hayatta değişim ve dönüşüm çabaları dikkat çekmiştir.

Osmanlıda Tanzimat’tan sonra Batılılaşma çabaları ile beraber şirket kurma isteği artmıştır. Yerli sermaye konusunda yetersiz olan Osmanlıda vatandaşlar yeterli birikime sahip olamamıştır. Bu dönemde sanayi ve ticaret, azınlıkların ve yabancı sermayenin ağırlıkta yerli sermayenin az sayıda olduğu işletmelerden oluşmaktaydı. Dönemin aydınları denilen Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler sanayileşmeyi teşvik edici yazılar kaleme almışlardır. Bu yazıların artması ve toplumda kabul görmesiyle birlikte Osmanlı yönetim kademesi harekete geçmiştir. Bu dönemde kanun hükmünde kararname ile sanayileşme teşvik edilmiştir. Ancak zorlu geçen yıllarda, savaşlarla baskı altında tutulan imparatorluk aldığı kararları uygulayamamıştır (Çavdar, 2003: 177- 178).

Osmanlının son dönemlerinde ekonominin seyrini değiştirmek üzere bazı iktisatçıların görüşleri oldukça önem arz etmiştir. Bu iktisatçılar temelde iki görüşte birleşmiştir. Bir tarafta liberal politikaları savunanlar, diğer tarafta devlet teşvikli politikaları savunanlar olarak sınıflanmıştır.

Bu dönemlerde ekonomiye devlet müdahalesine karşı çıkan ve hem içeride hem dışarıda liberal iktisat politikalarını savunan birkaç isim öne çıkmıştır. Sakızlı Ohannes Paşa 1881’de Mebadi-i İlmî Serveti Milel’i yayınlamıştır. Cavid Bey ise 1900’de İlmî İktisat isimli liberal Fransız iktisat ekolünden esinlendiği kitabı yayınlamıştır. Her iki isim de ekonomide devletin müdahalesine ve korumasına tepki göstermiş ve her zaman her yerde liberal iktisat politikalarını savunmuşlardır (Boratav, 2007: 25). Liberal politikaları benimseyen iktisatçıların öncüsü konumunda Cavid Bey bulunmuştur. İktisadi liberalizmi savunan Cavid Bey’in yanında, bireyci F. Le Play’in görüşlerini benimseyen sosyolog Prens Sabahattin vardır. Cavid Bey’e göre klasik iktisat düşüncesinin bir gereği olarak devlet iktisadi alana müdahale etmemeli, özel girişime yardımcı olmalı ve önündeki engelleri kaldırmalıydı. Kalkınmanın ancak serbest rekabet koşullarında piyasaya bırakıldığı zaman gerçekleşeceğini beyan etmiştir (Kabaş, 2015: 42- 43).

Ahmet Mithat Efendi ve Musa Akyiğitzade gibi fikir adamlarınca savunulan liberal tezlere karşı olan birtakım düşünürler, Alman tarihçi okulunun korumacı doktrininin izlerini taşımıştır. Korumacı sanayileşmeyi öngören, devletin teşvik ve müdahalesini savunan bu milli burjuva oluşturma çabası, sonraları İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup düşünürlerle ilham kaynağı olmuştur. İktisadiyyat Mecmuası, Türk Yurdu gibi yayın organlarında bu akım yayılmıştır. Bu süreçte devletçi yaklaşımlar liberal tezlerden daha çok ilgi görmüştür (Boratav, 2007: 26). Osmanlıda liberal politikalar karşıtı olan ve sert şekilde eleştiren, devlet teşvikli milli sanayi kurgulayan ekolün etkili olduğu görülmektedir. Özellikle savaşların, ayaklanmaların tahrip ettiği sosyal, siyasal ve ekonomik hayata devletin yön vermesini istemişlerdir. Ahmet Mithat, her ülkenin kendi ekonomisinin somut şartlarına göre bir iktisat düşüncesi olması gerektiğini öne sürmüştür.

Osmanlıda sanayinin desteklenmesi hususunda ilk gelişme olarak 1863 yılındaki Islah-i Sanayi Komisyonu gösterilmektedir. İlk düzenleme ise 14.12.1913 tarihli Teşviki Sanayi Kanunu Muvakkatı olduğu bilinmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar önemli ölçüde yararlanılan bu kanun sanayide teşvikleri artıracak etkili bir düzenlemeydi (ATO, 2000: 7).

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında (1913) çıkarılan "Teşvik-i Sanayi Muvakkatı" adlı düzenleme ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan 1927 yılındaki "Teşvik-i Sanayi Kanunu" önemli açılardan benzerdir. İki düzenleme de milli bir iktisat politikası için hazırlanmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin çöküşünün nedenleri arasında ekonomik kaynaklı olanlar ön sırada bulunmaktadır. Ekonominin bu durumda olmasının nedenleri arasında birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan önemli olan bazıları, mevcut işgücünün azınlıklardan oluşması, okuryazar oranının düşük olması, dış politikada sürekli yabancı müdahalesi baskısı, Ermeni isyanları ve Birinci Dünya Savaşı'dır (Kasalak, 2012: 14).

Dünyada yaşanan iktisadi krizler, dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları, yeni kurulan bir devletin sermaye ve yatırımcı bulabilmesindeki engeller özel teşebbüs yerine devletin müdahalesini zorunlu kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Teşvik-i Sanayi Kanunu ile Teşvik-i Sanayi Muvakkatı birçok açıdan benzer özellikler göstermektedir.

2.2. 1923-1950 Dönemi

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında 1920'lerde sanayileşmenin özel sektör öncelikli bir kamu siyaseti mantığı ile yapılması hedeflenmiştir. Avrupa ve batının kurumsal yapıları ile girişim serbestliğini öngören gelişimini tamamlamış kapitalist ülkelerin politikaları benimsenmeye çalışılmıştır (Kabaş, 2015: 49). Ancak savaşlar yaşayan ve imparatorluktan farklı bir yönetim sistemine geçmiş olan ülkede, yaşanan sosyal ve siyasal sorunlar ekonomide etkisini göstermiş ve istenilen ekonomik refah seviyesi bir türlü yakalanamamıştır.

1913 yılında uygulamaya başlanan Teşvik-i Sanayi Muvakkatı daha sonra 1927 yılında revize edilerek "Teşvik-i Sanayi Kanunu" adını almıştır. 14 yıl uygulanan bu kanun ile sanayicilere elektrik, telefon ve telgraf hatları destekleri gibi kolaylıklar sağlanmıştır. Teşvik-i Sanayi Kanunu ile yerli üretimi korumak amaçlanmış ve devlet gücüyle mal üretimi ve hizmet sunulması yönünde kurum ve kuruluşların oluşturulması teşvik edilmiştir (Duran, 1998). Devletin de piyasada oyuncu olması ile başlayan süreçte yeni sanayiciler ortaya çıkmış ve devlet bu yerli sermaye grubuna özel önem vermiştir.

Cumhuriyetin ilanından önce İzmir'de ekonomik sorunların çözümü için toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde ağırlıklı olarak yerli sanayileşme çabaları üzerinde durulmuştur. Dönemin şartları gereği piyasa ekonomisinin yetersizliği de göz önüne alındığında sanayileşme hamlesini yerli ve yabancı yatırımcılardan beklemek pek mümkün olamamıştır. Bu nedenle devletin sanayileşme planları yapması ve etkin bir role sahip olması gerekmektedir.

1923 yılında İzmir'de toplanan 1. İktisat Kongresi'nde Teşviki Sanayi Kanunu'nu günün koşullarına uygun olarak tadili ve 25 yıl yürürlükte kalması kararlaştırılmıştır. 15 Haziran 1927'de o günün ve dönemin şartlarına uygun olarak hazırlanmış olan Teşviki Sanayi Kanunu yürürlüğe girmiştir (ATO, 2000: 8). Dönemin şartlarına bakıldığında özel teşebbüse önemli teşvik desteği sunulmaktadır. Teşviki Sanayi Kanunu ile uygulanan teşvik ve istisnalar ile özel teşebbüslerin harekete geçmesi beklenirken sanayinin devlet eliyle yapıldığı görmekteyiz. Bu nedenle teşvikler liberal ekonomi adına değil, var olan yatırımcıları devlet eliyle kurtarabilmek adına olmuştur. Yine dönemin savaş yıllarına denk gelmesinin önemli bir etken olduğu unutulmamalıdır.

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlarca, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından 1932 yılına kadar geçen sürede uygulanan devletçi ekonomik program bir yandan liberal ekonomik rejim çerçevesinde yürütülürken, diğer yandan devletin ekonomik hayatı özendirici ve düzenleyici olmasını vurguluyordu. Ülkede devletçilik ilkesiyle ekonomik kalkınma sağlayacak beş yıllık sanayi planı (1933-1937) uygulanmaya alınmıştır (Başol, 2012: 78- 81). Söz konusu beş yıllık sanayi planı devletçilik politikasına uygun olarak tatbik edilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik sıkıntılar ve ABD'nin mali destekleri döneme damga vurmuştur.

1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu özetle iki konuda yenilik getirmiştir. Yeniliklerden birincisi, yatırımların maliyeti knusundadır. Bunlar hammadde, makine ve teçhizat, çeşitli vergilerden muaf olma gibi teşviklerdir. İkinci yenilik ise; gelire odaklanmış teşviklerdir. Bunlar ise, işletmelerin gelir vergisinden muaf olması şeklindedir. Diğer yandan üretim primleri gibi teşvikler de konu edilmiştir.

Kuruluş yıllarında özel sektör öncülüğünde sanayileşme ivmesi yakalanamadığı için 1930'dan sonra devlet sanayileşmede öncü rol üstlenmiştir. Devlet girişimci durumda olduğundan planlar

hazırlayarak işe başlamış ve ilk 5 yıllık plan hazırlanmıştır (Kabaş, 2015: 49). Özellikle 1930 ile 1949 yıllarını kapsayan ve devletin ekonomide belirleyici olduğu bir sanayileşme politikası dikkat çekmektedir.

Kıtlık koşullarında piyasa mekanizmasına teslim olunması, büyük çaplarda savaş vurgunlarının oluşmasına yol açmıştır. İş mükellefiyeti, ücretlerin sınırlanışı, iş saatlerinin uzaması, yoksul köylülerin angarya çalışmaya zorlanması ve yol vergisi, halk kitleleri ile CHP arasında kopuşlara sahne olmuştur. CHP iktidarı Cumhuriyetin ilk yıllarının siyasi ve ekonomik atılımlarının sağladığı meşruiyeti kaybetmiştir. Türkiye halkının tüm sınıflarının başka bir arayış ve beklentisi oluşmaya başlamıştır (Boratav, 2007: 91).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve çok partili dönemde farklı bir yol izlenmiş ve 1960 yılına kadar olan bu dönemde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu ile yabancı sermayenin yatırımları teşvik edilmiştir. Yine bu dönemde özel teşebbüse yardımcı olacak ve finanse edecek olan Türkiye Sinai Kalkınma Bankası kurulmuştur (ATO, 2000: 8).

Türkiye her ne kadar fiilen savaşa girmemişse de II. Dünya Savaşının faturalarını ağır demiş ülkelerden biridir. Özellikle savunma politikaları gereği, yetişkin erkeklerin askere alınması üretimi önemli oranla geriletmiştir. Bu yıllarda iktisadi anlamda Refik Saydam Hkmeti bazı önlemler almaya çalışmıştır. “Milli Korunma Kanunu, Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi, iftyi Topraklandırma Kanunu” gibi reformlar ile etkili olmaya çalışılmıştır (Boratav, 2007: 82). Bu dönemde hükümetin başlattığı politikalar sonrası yaşanan gelişmeler tepkilere yol açmıştır. Varlıklı aileleri gözeten, kırsal ve kentsel emeğe baskıcı yöntemlerle denetleyen politikalar sorunlara yol açmıştır.

2.3. 1950-1960 Dönemi

1950 ve 1960 yılları arası dönem Adnan Menderes ve Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemdir. Adnan Menderes döneminde soğuk savaşın etkileri her alanda hissedilmiştir. Türkiye iki kutuplu dünya modelinde ABD'nin yanında yer almıştır. Sovyetlerin nükleer bomba imalatları bu durumda etkili olduğu söylenebilir. NATO ittifakı ve Kore Savaşı yeni kurulmuş hükümeti ekonomik alanlarda zorlamıştır.

Türkiye'de 1947'de hazırlanan Vaner Planı isimli Kalkınma Planı'nın öngördüğü gelişme politikaları uygulanmıştır. Buna göre özel kesime öncelik verilmeli, kamu kesimi ise altyapı faaliyetlerine yönelmelidir. Ancak zel kesime öncelik verildiği halde i koşullardan dolayı kamu kesiminin ağırlığı artmış, KİT'lerin sayısı ve sermayesi artırılmak zorunda kalınmıştır (Kabaş, 2015: 49).

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi sürecinde çok partili hayata geçiş ve CHP içerisinden ayrılan bir grubun iktidar denemesi olduğa önemli siyasi gelişmeler olmuştur. DP'den ekonomik alanda önemli icraatlar yapması beklenmiştir. Ülkenin birçok açıdan buna ihtiyaı olduğu bu dönemde özellikle dünya üzerinde yaşanan sermaye hareketliliğinden pay almak isteyen dönemin hükümeti, yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekme gayretinde bulunmuştur. Bunun yanında diğer yatırım teşvik programları da hazırlanmıştır.

Adnan Menderes döneminde ekonomi politikaları ve kaynakların tespit edilmesi ile daha çok özel kesim ağırlıklı politikalar hedeflenmiştir. Bu noktada özel kesim için kredi imknları oluşturulmuş, dış ticaret işlemlerinde yatırımcı ve girişimci çalışmalar teşvik edilmiştir. Tarımsal üretimin arttırılması ve srekliiliğin sağlanması amacıyla teşvik paketleri uygulanmıştır. Özellikle altyapı yatırımlarına ağırlık verildiği mevcut dönemde özel sektörde sermaye birikimini sağlamak ve yabancı yatırımcı ve girişimcileri Türkiye'ye çekebilmek için Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ıkartılmıştır (Akdeve ve Karagl, 2013: 337).

Demokrat Parti ve Adnan Menderes ile birlikte ekonomi politikalarında bir hayli değişiklikler ortaya çıkmış, esasen özel teşebbüslere ağırlık verilirken, devlet ekonomiden uzak kalmamış ve karma sistem uygulamasına devam edilmiştir. Bu dönemde yatırımcının kullanabileceği krediler dşnlmş ve arttırılmış, tarım politikaları ciddiyetle ele alınmış, ülkedeki tüm alt yapı ve st yapı çalışmaları hızlanmıştır. Barajlar, yollar ve diğer çalışmalar ile özellikle girişimcilerin olmadığı veya girmek istemediği alanlarda devlet eliyle yatırımlara hız verilmiştir.

Resmî Gazete'nin 9 Ağustos 1951 tarihli 7880 sayısında yer alan 5821 sayılı Yabancı Sermaye Yatırımlarını Koruma Kanunu'na göre enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm sahaları teşvik edilmektedir (Resmî Gazete, 7880). Bu kanun 1954'te değişikliğe uğramıştır. 1953 tarihinde Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu ve etkisi görülmeyen 1954 tarihli Petrol Kanunu çıkarılmıştır. Diğer yandan yine bu dönemde sanayiciye destek amaçlı kredi verebilecek Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur.

Menderes dönemi ortalarına doğru ithal tüketim mallarının piyasadan çekilmesi, yerli sanayicilerin korunması anlamına gelmiştir. Yerli sanayiciler sanayide yatırım yapma kararı almışlardır. Çağlar Keyder'e göre; Türkiye egemen ülkelerin borç baskılarını kabul etmiştir. Hükümet, karmaşık bir sistem ile seçtiği sanayicilere ayrıcalık tanıyacak duruma gelmiştir. Bu durumda İstanbul'un sermaye sahipleri ile hükümet politikalarından memnun olmayanlar beraber olmuştur. Bürokrasinin ümitleri ve sermayenin talepleri 27 Mayıs 1960 darbesinin iç unsurları olmuştur (Keyder, 2007: 179). Burjuva veya İstanbul sermayesi askeri darbe sonrası kalkınmanın ön planda olacağı milli bir ekonomik düzen arzulanışlardır. Bir anlamda devletin müdahalesini talep etmiş ve askeri darbe sonrası yapılan 1961 Anayasası'na olumlu tepkiler vermiştir.

2.4. 1960-1980 Dönemi

27 Mayıs 1960 darbesi Türk siyasetinde önemli yaralar açmıştır. Vatandaşın bizzat seçtiği Başbakan ve hükümetin üyeleri tehditlere maruz kalmış sonrasında ise Başbakan Adnan Menderes ve iki Bakan arkadaşı idam edilmiştir. Demokrasi adına yaşanan utanç verici kara günler sonrasında cunta hükümeti her alanda olduğu gibi ekonomide de çıkar yollar aramıştır. 1961 Anayasası ile vatandaşa özgürlükler vaat eden darbeci hükümet vatandaşı ile ilişkiyi düzeltecek formüller üretme çabası gütmüştür.

1960 sonrasında kalkınma planları, kararnameler ve tebliğler ile özel sektör teşvik edilmeye çalışılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve yatırımların teşvikine ilişkin diğer yasal düzenlemeler hazırlanmıştır. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda değişiklik yapan 19.2.1963 tarihli 202 sayılı yasa çıkarılarak yatırım indirimi konusu teşvik mevzuatına eklenmiştir. İhracatta vergi iadesine imkân sunan 27.6.1963 tarihli 261 sayılı yasa ile ithalden alınan vergi ve resimleri taksitlendiren 14.5.1964 tarihli 474 sayılı yasal düzenlemeler de bu süreçte etkili olmuştur. Sanayi için orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacına yönelik Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur (ATO, 2000: 8). Kalkınma planları ile Türkiye ara ve yatırım malı üretimini yurtiçinde gerçekleştirmek istemiştir. Birinci plan döneminde, Türkiye'de 19.02.1963 tarihinde ve 202 sayılı yasa ile, yatırımları teşvik edebilmek maksadıyla planlı olarak teşvikler başlamıştır. 1962-1976 yılları arası ekonomi politikalarına bakıldığında özellikle DPT'nin kurulmasının da etkisiyle beş yıllık programlar hazırlanmıştır. İlk plan büyüme için devletin müdahalesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Kamu yatırımları ve devletin işlettiği sistemlerin ithal ikameci kararlar ile birleşmesi sonucuna dayanmaktadır.

Bu dönemde 1967 yılında 933 sayılı "Kalkınma Planlarının Uygulanmasına Dair" kanun ile bir yandan yeni teşvik destekleri tanınırken, diğer yandan uygulanmakta olan desteklerin kapsamı genişletilmiştir. Kanunun en temel özelliği 1967 yılına kadar uygulanmakta olan tüm yatırım teşviklerini bir araya getirmesidir. 1967 yılında kalkınma planları ile teşvik tedbirlerini hazırlanması, yatırımların değerlendirilmesi ve teşvik belgesine bağlanması, ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yatırımları yerinde görmek ve değerlendirmek amacıyla "Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü", ilk olarak Başbakanlığa bağlı bağımsız bir birim olarak kurulmuştur (Tatar, 2011: 30).

İkinci plan döneminde (1968- 1972) 933 sayılı kanun ile yatırım indirimi oranı bölgesel ve sektörel olarak artmış, gümrük vergisi muafiyeti, ihracatta vergi iadesi ile sanayi bölgesi kurulması için arazi istimlak uygulaması başlatılmıştır. 1.11.1969 tarih ve 6/12585 sayılı kararname ile teşvik işlemlerinde "Teşvik Belgesi" zorunlu hale gelmiştir (ATO, 2000: 9).

Türkiye, 1970'li yılların ilk yarısında dünya genelindeki genel olumlu durum, artan işçi dövizleri nedeniyle fazla veren dış ödemeler dengesi ile ithal ikamesine dayalı sanayi politikasını devam ettirmiştir. Ancak petrol fiyatları şoku sonrası bozulan ödemeler dengesi maliyetleri artırmıştır. Bu nedenle hedeflenen büyüme ve istikrar sağlanamamış ve önemli ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır (Eser, 2011: 76). Dünyada yaşanılan krizler, ülke ekonomisinde ortaya çıkan sorunlar, artan dış borçlar, 1970 yılında yaşanan devalüasyon ve 1978'de dövizde yaşanan kriz ile birlikte yatırım teşviki

programından olumlu sonuçlar elde edilememiş ve sonrasında 24 Ocak 1980 ekonomik kararları açıklanmıştır.

2.5. 1980-2000 Dönemi

Türkiye’de kapsamlı ve detaylı teşvik sistemi uygulaması 1980 sonrası yıllarda gerçekleşmiştir. İthal ikamesi odaklı sanayi programlarından vazgeçilmiş, ihracata dönük sanayileşme programı hedeflenmiştir. Uluslararası arenada rekabet gücünü artırabilmek amaçlı ucuz kaynak aranmış ve bununla birlikte vergilemede istisna ve kolaylık tanınmıştır. İthalatta kota ve gümrük tarifeleri gibi uygulamalar ile plan sürdürölmüştür. Ekonomik program dahilinde 24 Ocak tarihinde ekonomide alınan kararlar dış ticareti serbestleştirmiş, yabancı yatırımlar teşvik edilmiş ve kar transferlerinde kolay yöntemler getirilmiştir. Aynı zamanda gerçek kur, faiz ve fiyat politikası hedefi doğrultusunda dış ticaret ve ihracata dayalı bir büyüme öngörölmüştür (Akdeve ve Karagöl, 2013: 337). Sanayinin teşvik edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Devletin piyasalardaki rolünün azaldığı bu dönemde, ihracatta düzenlemeler yapılmış ve kredi faiz oranları yeniden düzenlenmiştir.

1970 sonlarında ağır ekonomik ve siyasi bunalım yaşayan Türkiye’de, ekonominin bunalımdan çıkması için 24 Ocak 1980 kararları ile yeni bir kamu politikası mantığı belirlenmiştir. Fiyat serbestliğine dayalı bu düşünce uluslararası ticareti de kapsamıştır. Ekonomi artık özel kesimde gelişmeli, kamu kesimi girişimciye yol gösterici ve destekleyici olmalı fikri benimsenmiştir (Kabaş, 2015: 50). Devletin düzenleyici ve denetleyici rolü fikri bu dönemde otoriteler tarafından kabul görmüştür.

1980 yılına kadar ithal ikameci bir kalkınma modeline dayalı ekonomi politikaları yerine 24 Ocak 1980 tarihinden sonra ihracata yönelik politikalar izlenmiştir. Uygulamadaki teşvik araçlarına ilave olarak kaynak kullanımında destek primi, kaynak kullanımını destekleme fonu kaynaklı kredi, fon kaynaklı kredi, faiz farkı iadesi, T.C. Merkez Bankası kaynaklı reeskont kredileri, banka karşılık oranlarının farklılaştırılması, KDV desteği, finansman fonu uygulaması ve enerji desteği gibi çeşitli teşvikler uygulanmıştır (ATO, 2000: 9). Türkiye’de yatırım teşvik sistemine tarihsel süreçte baktığımızda 24 Ocak 1980 kararlarını bir dönüm noktası olarak görmek mümkündür. 24 Ocak 1980 öncesinde yerli sanayi koruma ve ithal ikamesi, ucuz kredi bulmak, vergilendirmede kolaylık gibi maddeler sistemin temelini oluşturuyordu. Merkezi bir yatırım sistemi planlanarak gerekli yönlendirmeler yapılmak isteniyordu. 24 Ocak 1980 sonrasında ise ithal ikameci sanayileşme politikaları yerine ihracata dönük sanayileşme politikaları benimsenmiş ve önemli bir adım atılmıştır. Dış ticarete gümrüklerde yaşanan sorunlara çözüm arayışları ve gümrük duvarlarını aşma gayretleri, uygulanmakta olan kotaların kaldırılması, gerçekçi kur, fiyat ve faiz politikaları oldukça etkili olmuştur.

24 Ocak İstikrar Programı’nın etkili bir şekilde planlandığı 1980- 1988 döneminde gerçekleştirilen önemli değişiklikler bulunmaktadır. Bunlar arasında; reel faize geçmek, bankacılık faaliyetlerini düzenlemek ve küresel piyasaya açmak, Sermaye Piyasası Kanunu çıkarmak, çeşitli finansal araç ve kurum bulmak, kamunun finansmanını Merkez Bankası kaynaklarından değil Hazine tarafından iç borçlanma şeklinde karşılamak oldukça önemli olmuştur. Diğer yandan temel malların üretimi ve hizmet alanlarını daraltmak, Katma Değer Vergisi gündeme getirmek, ihracat ve ithalatta yeni teşvikler bulmak, yabancı sermayenin ölkeye girişini kolaylaştırmak, KİT’leri yeniden düzenlenmek, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kurularak özelleştirmeye gitmek, yerel yönetimlerin etkinliğini artırmak için genel bütçe paylarının artırmak şeklinde önlemler alınmıştır (Köse, 2002: 121).

24 Ocak kararları ile birlikte ekonomide yaşanan değişimlerden teşvik sistemi de etkilenmiştir. İthal ikameci bir anlayış yerine ihracata yönelik bir sanayileşme politikası sonrasında beşincisi hazırlanan beş yıllık programda ihracat teşvikleri önemli bir yer bulmaktadır.

Söz konusu Beş Yıllık Kalkınma Planı’na göre;

*Teşvik mevzuatı birleştirilerek, birbirini tamamlayan şekilde bir yatırım teşvik sistemi oluşturması,

*Çalışma hayatında işgücü probleminin özölmesinde emek gücüne önem verilmesi,

*Yatırımların fonlanmasında sermayenin öz kaynaklardan karşılanmasının teşviki,

*Ülkede yatırımların dengeli olması amacı ile teşviklerin bölgelere göre uygulanmasına devam edilmesi,

*Özellikle depolama, acentelik ve temsilcilik gibi işlerde devletin gerekli her türlü desteği sunması,

*Bölgedeki ülkelere yapılan tarım, sanayi ve hayvancılıkla ilgili ürünlerle ilgili ürünlere dair yatırımların teşvik edilmesi (Tatar, 2011: 32).

1984 yılı başlarına kadar olan sürede teşvik edilebilecek yatırımları belirleyen genel teşvik tabloları ve bunlara yeni teşvik sistemi araçları eklenmiştir. Bunlar; gümrük muafiyetleri, gümrük vergileri ve resimlerini taksitlendirmek, yatırım finansman fonu, binalarda inşaat vergisi kolaylıkları, harçlarda indirim, aynı ve nakdi dış kaynaklı fon kullanımı, döviz teşvikleri, gümrük giriş tarife cetvelinde bulunan eşyaların vergi ölçüleri ve tarife notlarında değişiklik yapılması, Türkiye’de üretilen yatırım malları vergilerinde taksit yapabilmek şeklinde sıralanmaktadır (İTO, 1995: 55).

Bu dönemde yatırım teşviklerine nakdi olarak destekler eklenmesi ve onaylanan teşviklerin sektörü etkileyecek kadar büyük olması kimi alanlarda yatırımların artmasını tetiklemiştir. Bu durumda genel olarak bazı imalat ürünlerinde faaliyet gösteren sanayiciler ile ülke ekonomisine katkı sunan diğer bazı sektörlerde de ciddi artışlar sağlanmıştır. 1980 sonrasında uzun yıllar 24 Ocak kararlarının etkileri sürmüştür. Daha sonra 5 Nisan 1994’te başka bir istikrar programı yayınlanmıştır. Bu program bankacılık, vergi düzenlemeleri, yabancı sermaye ve özelleştirme konularına ait detaylar içermiştir. 1995 yılında Gümrük Birliği anlaşması yatırım teşvik politikalarını da etkilemiştir. 1995 yılı sonrasına AB uyumu dikkate alınmış ve yatırım teşvik sistemine yeni maddeler eklemiştir. Bu süreçten sonra teşvik politikalarına bölgesel ve stratejik yatırımlar eklenmiştir.

2.6. 2000 Sonrası Dönem

Türkiye’de 2000’li yıllar zorlu şartlarda başlamış ve devam etmiştir. 1999 Marmara depreminin bütçe üzerindeki ek baskılarına bölge ülkelerdeki ticari sorunlar eklenince 2000 yılına zor şartlarda girilmiştir. Şubat 2001’ de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Milli Güvenlik Kurulu’nda Başbakan Bülent Ecevit’e yönelik Anayasa kitapçığı fırlatması krizi büyütmüş var olan ekonomik sorunlar kriz sonrası daha da büyümüştür. Yaşanan siyasi kriz sonrası İMKB’de hisseler önemli ölçüde değer kaybetmiş, faiz binli rakamlara çıkmış ve enflasyon yükselmiştir. Böylesi bir ekonomik konjonktürde yatırımın önemi artmış ve mutlaka desteklenmesi icap etmiştir.

Türkiye’de 16 Temmuz 2009 tarih ve 27290 Sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren 2009/ 15199 sayılı yatırım teşvik sistemi düzenlemesi oldukça önemlidir. Bu teşvik sistemi ile birlikte, kentlerin potansiyellerini dikkate alan teşvik ve sübvansiyon ile desteklenen yeni bir sistem olarak ortaya konulmuştur. Sosyal ve ekonomik gelişmişlik açısından 4 bölge olarak değerlendirilmiş, 81 ilin tamamı teşvik sistemi kapsamında sayılmıştır. Yeni sistemin amacı Türkiye’nin bölgelerarası eşitsizliklerini gidermek ve bölgesel gelişmesini sağlamak olup aynı zamanda 40 yıldır uygulanan “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” (KÖY) politikası sona ermiştir (Karabıçak, 2013: 266- 267). Her ne kadar bölgesel konularda çözüm bulacağı düşünülse de o dönemin küresel ekonomik şartları gereği yetersiz kalmış ve özellikle yabancı yatırımcıyı teşvik edememiştir. O yıllarda özellikle ABD’de baş gösteren ekonomik krizin etkisi olduğu söylenebilir.

Günümüzde halen kullanılan, yatırım teşvik sisteminde yer alan destek unsurları özet bir şekilde Tablo 1’de paylaşılmıştır.

Tablo 1: Yatırım Teşvik Sistemi Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları	Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları
KDV İstisnası	+	+	+	+
Gümrük Vergisi Muafiyeti	+	+	+	+
Vergi İndirimi		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (İşveren Payı)		+	+	+
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi*		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (alışan Payı) **		+	+	+
Faiz Oranı Desteği **		+		+
Arazi Tahsisi		+	+	+
KDV İadesi***				+

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 2020.

* Yatırımın Bölge 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

**Yatırımın Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında Bölge 3, 4, 5 veya 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

***Asgari sabit yatırım tutarı 500 milyon TL olan stratejik yatırımların inşaat harcamaları için sağlanır.

AK Parti hükümetlerinin 2002 yılından bu yana teşvik sisteminde 2004, 2006, 2009 ve 2012 yıllarındaki temel değişiklikleri ve 2016 sonundaki cazibe merkezleri programı, iktidarları boyunca yatırım teşvik sistemine verdikleri önemi göstermektedir. Bu teşvikler ile hayata geçirilen projeler oldukça önemlidir. Her bir proje Türkiye adına geç kalınmış bir yatırımın uygulama biçimidir. Özellikle yatırımların kısa vadeli desteklerin ise uzun vadeli olacağı vurgusu yatırımcıların iştahını artırmaktadır. Diğer yandan mevcut hükümetin, yatırım teşvik sistemine yaklaşımına bakıldığında her düzenleme ile yatırım teşvik sistemi araçları ve içeriği artırılmak istenmiştir. 2004 yılında üç destek unsuru varken, 2009 yılındaki düzenleme ile beş ve mevcut düzenleme olan 2012 yılında ilave edilenlerle birlikte sekiz olmuştur.

Uygulanmasına 2012 yılında başlanan “Yeni Teşvik Sistemi” kapsamı oldukça geniş teşvik sistemlerinden biri olma özelliğini barındırmaktadır. Bölgelere ait gelişmişlik düzeyi doğrultusunda hazırlanmış ve illerin kendilerine has özelliklerine de dikkat edilmiştir. Teşviklerin genel amacına uygun olarak ekonomide iyileşme ve büyüme sağlayacak, istihdamı artıracak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını giderecek ve sanayinin her türlü üretimine yoğunlaşacak teşvikler hazırlanmıştır. 2012'den bu yana zaman zaman yapılan ilaveler ile, özellikle sanayi, enerji ve teknoloji alanında, teşvik sistemi geliştirilmek istenmiştir.

Türkiye'de 2000'li yılların başında sanayi politikalarının bir gereği olarak teşvik sisteminin değişme süreci başlamıştır. Ancak fiilen başlangıç 2004 yılında olmuş ve 5084 sayılı kanun ile düzenlemeler yapılmıştır. Sonrasında 2006'da revize edilen yatırım teşvik sistemi, 2009 yılında başka bir teşvik paketi ile gündeme gelmiştir. 2009 yılındaki yatırım teşvik sisteminin kentlerin potansiyellerine göre hazırlandığı belirtilmektedir. 2012 yılında hazırlanmış olan bir başka sistem halen yürürlüktedir. 2016 yılı sonlarında “Cazibe Merkezleri Programı” gibi ek paketler ile bu düzenlemelere ilaveler yapıldığını da belirtmek gerekmektedir.

3. SONUÇ

Türkiye'de Cumhuriyet kurulmadan hemen önce yapılan teşvik sistemi çalışmaları ilk olma özelliği taşımaktadır. 20. yüzyıl başlarında yaşanan savaşlar ve bozulan ekonomik yapılar yatırım teşvik sistemine de farklı bir anlam yüklemiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte ekonomik faaliyetler artış göstermiş ve iktisadi çalışmalar artmıştır. 1950'li yıllarda tesis edilen yeni kurum, kuruluş ve yatırımlar ekonomik ve sosyal alanda refah seviyesine katkıda bulunmuştur. 1960 sonrası dönemde kalkınma planları hazırlanmış ve ekonomik kalkınma öne çıkarılmak istenmiştir. 1980 sonrası

ise Turgut Özal'ın önderliğinde ekonomide büyük dönüşüm yaşanmış ve liberal politikalar ile piyasaya yeni yatırımcılar girebilmiştir. 2000 sonrası görünüm diğerlerinden oldukça farklı olmuştur. Dünyada hızla yayılan ve Türkiye'yi de etkisine alan yeni liberal politikalar kaçınılmaz olmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle yerli ve yabancı yatırımcılar hızlı kararlar alarak, doğası gereği en düşük maliyetle en fazla karın peşinde olmuşlardır. Bu yıllarda özellikle 2001 krizini yaşayan ve ekonomisi dibe vuran Türkiye, krizden kurtulmak için siyasette yeni bir arayışa gitmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti ile birlikte ekonomik süreçler ivme kazanmıştır. Teşvik sistemine bu dönemde özel önem verildiğini belirtmek gerekmektedir.

Dünyadaki örnekleri gibi bir girişimci tabaka veya yerli sermaye oluşmadığı için Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ekonomik politikaların temelinde yerli sermaye oluşturma girişimlerinin olduğunu söylenebilir. Bu milli sermayeyi oluşturacak yöntemlerden biri kamunun iştirak ettiği kuruluşlardır. Bu kuruluşlar daha çok piyasada denge unsuru olarak görev yapmışlardır. Teşvikler ile yatırımcılar desteklenerek milli ve yerli bir sermaye oluşumu beklenmektedir. Bu sürecin sonunda ise ekonomide gelişme ve büyümeler izlenmektedir.

Türkiye'de yatırımların teşviki ve teşvik uygulamaları tarihsel süreçte siyasal, ekonomik ve sosyal kırılma dönemlerinden etkilenmiştir. İktidarların ekonomiye olan bakış açılarına göre şekil değiştirmiş ve bu anlamda iktidarların en etkili propaganda araçlarından birine dönüşmüştür. Türkiye'de yatırım teşvikler Osmanlı'dan bugüne kadar kullanılan bir ekonomik destek programıdır. Osmanlı'dan günümüze kadar ilk uygulandığı günden itibaren teşvikler ekonomide anahtar rollerden biri olmuştur. Yerli ve yabancı yatırımcıların girişimde bulunması, stratejik konularda üretimin teşvik edilmesi gibi politikaların hayata geçirilme süreci burada etkili olmuştur. Yatırımların ve buna bağlı istihdamın artması, yeni iş ve yatırım alanlarının oluşması, ülke genelinde ekonomik büyüme, bölgeler arası farklılıkları azaltması gibi sonuçları olan teşvik programı uzun yıllardır farklı şekil ve esaslara göre uygulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKDEVE, E. ve KARAGÖL, E. T. (2013). "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, (37): 329-350.
- ANKARA TİCARET ODASI (ATO) (2000). Türkiye'de Uygulanan Teşvik Politikaları, ATO Yayını, Yayın No: 14, Ankara.
- BAŞOL, K. (2012). Türkiye Ekonomisi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- BORATAV, K. (2007). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005, (11. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.
- ÇAVDAR, T. (2003). Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960), İmge Kitabevi, Ankara.
- DURAN, M. S. (1998). Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998), Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ESER, E. (2011). Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler, (Uzmanlık Tezi), DPT Yayını (2822), Ankara.
- İSTANBUL TİCARET ODASI (İTO) (1995). Türkiye'de Teşvik Sistemi, İTO Yayınları (1995-10). İstanbul.
- KABAŞ, T. (2015). Türk Kamu Politikası Modelinin Doğuşu ve Gelişmesi, Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- KARABIÇAK, M. (2013). "Türkiye'de Uygulanan Ekonomik Teşvik Politikalarının Boyutu, Ulusal, Bölgesel ve Yerel Kalkınma Üzerine Olası Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2013/ 18(3): 263-280.
- KASALAK, K. (2012). "Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri", SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2012(27): 65-79.
- KEYDER, Ç. (2007). Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları, İstanbul.

KÖSE, S. (2002), “24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması”, DPT Planlama Dergisi, 2002(Özel Sayı):119-128.

RESMÎ GAZETE, (7880), 09 Ağustos 1951 Tarihli 7880 Sayılı 5821 Sayılı Karar.

TATAR, G. (2011). Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları ve Çukurova Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

T.C. CUMHURBAŞKANLIğI YATIRIM OFİŐİ (2020). Invest in Turkey. <http://v1.invest.gov.tr/tr-TR/Pages/Home.aspx> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).